

TECHNIKA A TECHNOLOGIE V DĚJINÁCH MÉDIÍ

O filmové technice se bádá, píše i čte poměrně obtížně – zvláště pokud se pohybujeme v oboru kulturních a sociálních dějin filmu či médií. Historik je konfrontován s nesnadno uchopitelnými materiály typu licenčních smluv, patentových přihlášek, žalob na porušení patentů, výrobních dokumentací, protokolů z revizních prohlídek či technických měření. Základním principům kinematografické techniky lze sice porozumět celkem lehce, ale když sestoupíme na úroveň konkrétních vynálezů, inovací a jejich zavádění do praxe, můžeme brzy narazit na limity svých současných znalostí chemie, optiky, elektroakustiky či výpočetní techniky. Jakmile se historik v dobových přístrojích a jejich způsobech použití jakž takž zorientuje a zasadí si je do náležitého kontextu, vyvstane před ním další, neméně obtížný úkol: Jak závěry výzkumu vtělit do textu, který nejenže zachytí a vysvětlí všechny uzlové body technického vývoje, ale zároveň udrží pozornost čtenáře, jež zajímají spíše významy, důsledky a fantazie, které techniku obklopují, než ona sama?

O technice se v našem oboru píše obtížně i proto, že časové, událostní a osobnostní vzorce jejích dějin se často zásadně liší od těch, na které jsme zvyklí z umění a kultury: Navzdory prvotnímu zdání zde většinou chybí jednoznačně identifikovatelní „autoři“, a pokud nějaké přeci jen objevíme, pak zjišťujeme, že vynálezy po uvedení do praxe obvykle slouží jiným cílům, než jaké jim přisoudili jejich tvůrci. Komerčně vítězné aplikace jsou často na nižší technické úrovni než jejich počáteční soupeři. Důležité změny přicházejí po opakovaných neúspěšných pokusech, s dlouhým zpožděním nebo i přes velká očekávání nenastanou vůbec. Samotné aparáty v sobě skrývají časové struktury, jež se mnohdy zarputile brání jakémukoli narativnímu uchopení. Přesto je technika průsečíkem a více či méně skrytým pozadím všech hlavních způsobů filmologického výzkumu: ať už se filmem zabýváme z hlediska stylu, recepce, ekonomiky nebo prezervace, vždy narazíme na skutečnost, že k obrazům a příběhům patří i přístroje, nosiče, normy atd. Texty shromážděné v přítomném tematickém bloku se různým způsobem uvedených otázek dotýkají a zároveň hledají nové cesty, jak historii techniky v mediální kultuře postavit na pevnější pramenné, metodické a epistemologické základy.

Sekci překladů uvozuje přehledová stať předního světového historika techniky Wolganga Königa, který se médií zabývá jen okrajově a principiálně je neodděluje například od dějin automobilu, hornictví či železnice. Právě proto se ovšem jeho pojetí technického vývoje opírá o sofistikovanější typologické a analytické postupy než – v teorii médií stále rozšířené – teleologické a deterministické koncepty, jež umanutě hledají jednoduché kauzální vazby mezi vynálezem a jeho kulturním významem. Další z přeložených autorů, John Belton, reprezentuje špičku současného bádání o filmové technice. Autor, který má dlouholeté zkušenosti s nejdůležitější organizací amerických

filmových techniků a jenž se v minulosti proslavil novátorským pohledem na počátky magnetického zvuku, stereofonie či širokoúhlých formátů, si tentokrát dal práci s nezaujatou analýzou zadrhnuté a mnoha mýty opředené „digitální revoluce“ v kinech.

Zbylé dva přeložené texty, stejně jako recenze a rozhovor Anny Batistové přibližují některé výsledky a úskalí kolektivních projektů realizovaných v Itálii, jejíž technická tradice je podobně závislá na zahraničních vlivech jako ta naše, a proto otevírá i mnoho otázek užitečných pro výzkum české filmové techniky: Jak charakterizovat národní styl techniky v prostředí, kde chybí investice do vývoje a silná výroba, kde dominují cizí patenty a převzaté či odvozené aplikace? Jak se vyrovnat s fragmentárností či neexistencí klíčových pramenů? Jak uvést téma techniky na pole humanitněvědných akademických oborů?

Dva původní texty, jejichž autory jsou doktorandi pražské, brněnské a olomoucké univerzity, lze bez obav označit za průkopnické počiny v tom smyslu, že v českém prostředí poprvé prezentují výsledky empirických a zároveň metodicky promyšlených rozborů konkrétních otázek dějin filmové techniky. Anna Batistová se ve své studii o vývoji projektorů domácí výroby v době zavádění širokoúhlých formátů soustředí na klasické problémy dějin techniky (přechod od prototypů k sériové výrobě, rezistence vůči inovaci, standardizace, kompatibilita) a zkoumá je s ohledem na specifické aspekty raného centrálně řízeného hospodářství a mezinárodních vztahů v době padající železné opony. Jan Hanzlík s Karlem Čadou se v analýze autobiografických vyprávění pražských promítačů jednosálových kin v éře multiplexů pokusili o aplikaci metod kvalitativního sociologického výzkumu. Interpetační postupy narátorů jim posloužily jako materiál pro obecnější analýzu hodnot, které se v očích řadových aktérů filmového průmyslu pojí s měnící se kinotechnikou a ustupující klasickou formou filmové zkušenosti. Doufejme, že tato skromná sbírka šesti článků, rozhovoru a recenze poslouží jako stimul pro další bádání o roli techniky a technologií v mediální kultuře – vždyť těsné vztahy mezi aparáty, audiovizuálními texty a kulturními zkušenostmi tvoří největší kapitál, jakým se filmová a mediální studia mohou ve vztahu k příbuzným oborům pyšnit.

PS